

אמרה: זהוירו אותי כי תתקף אותי, ולא חשוב מה אומר. הדבר הפחיד אותי. הרגשה מורדה הציקה לי. אם אין בדברים האלה שקר או תחביר לה. הרי שזאת דקירת סכין בגב. ללא כל הצדקה. פירסמתי את השיחה עם גאולה כהן. לא הסכמנו בשום נושא. היא היתה מרוצה מכך שפירסמתי את דבריה כלשונם, חרף הפער בדעותינו.

ביום שבו נסעתי לאליעזר פירסמו העיתונים הישראליים כי אני מחפש חולצה לילד קטן, שעליה מתנוססת תמונתו של סטיב אוסטין. הידיעה, כשמצעמה, היתה נכונה. גיליתי כי הרבה ילדים, בני אליעזר, לובשים את החולצה הזאת. לא הבנתי מדוע ושאלתי את רצוני לקנות חולצה לילד קטן מבני מישפחתי. לא קניתי חולצה באל-עריש המצרית, אולם הידיעה פורסמה בעמודיהם הראשונים של העיתונים בישראל. אינני יודע איזו השייכות יש לכך. אינני מבין.

ראיתי בידיעה הזאת אנקדוטה. אני מכיר את עמית העיתונאים. הם מחפשים ידע עות פיקנטיות. הוטל עליהם לכתוב, ואין להם זמן. לכן הם חוטפים מידע ומעבירים אותו במהירות. הדבר קורה אצלם — ואצלנו.

ביום שבו רכשתי בהרצליה את ה"אנציקלופדיה יודאיקה פירסמו העיתונאים את הידיעה בהבלטה, כאילו שהלכתי ב"רחוב עירום ועריה. הרי יש לי 19 אנציקלופדיית יהודית ויותר מ-20 אלף ספרים על ישראל!

מיקרה נוסף: העיתונאים הישראליים ערכו תערוכת צילומים על קאהיר. התערוכה התקיימה בתל-אביב והוצגו בה הרחובות המבוערים ביותר בקאהיר. הלכתי לון — שאנו מודים בקיומו — ובעיות התתבררה שלנו. הדבר היה מיד אחרי היוממה. לא מצאתי כל צידוק לכך, אלא בעובדה שקיימים כמה גורמים בישראל שאינם הפצים בשלום או שחוששים מפניו. ישמא הם מעוניינים להדוף את גלי החיבה והידידות עם קאהיר? אולם המעניין הוא שמצב מוזר זה לא מנע מן העיתונאים הישראליים לבוא למצרים בכל עת או לבקש שיפגש עימם.

מנומס —

ובכל זאת תוקפני

ע שריות מוקרים כללים — ואישיים. אינני מזכיר אותם משום שהם קטנים. עלינו לעמוד על מקומנו. מול הענק הגדול ונוכח משמעותו. מה שאנו רוצים, הוא דבר כביר, גדול-ממדים וקשה. עלינו להישמר, להיזהר, ולהבין שהאזרח הישראלי גרוש רגישות ולכן הוא אינו מסוכן מאד. כל המיקרים הללו התרחשו לרוב עם העיתונאים בגלל החיפוף, הסקרנות והמאבק התחרותי הפרסם כל דבר. העיר תונאים כמו שאר אזרחי ישראל, משתייכים למעשרות מפלגות. עמדות פוליטיות וזהויות לאומיות. אילו בחר אדם כלשהו עשרה בתים סמוכים. בעיר כלשהי בישראל, היה מוצא כי בכמה מן הבתים הללו, יהיו סמוכים זה לזה ככל שיהיו, חילוקי הדעות הפערים והמרחקים מוכריים את המרחק שבין אירופה לאסיה. היהודים בישראל הגיעו מ-100 מדינות. כל אחד נושא עימו תכונות, מסורות ולשון העם שממנו הגיע. כל אחד נצמד אל המנהגים גים בכוח. אין שום דבר משותף בין יהודי תימן ויהודי פולין, ולא תמצא דבר דומה בין יהודי רוסיה ויהודי מרוקו.

הישראלים עצמם מודים בכך. מבין שים מאיתנו להבין אותם, לסלוח להם ולגלות סבלנות כלפיהם. אנחנו מבקשים מהם דבר דומה.

האזרח הישראלי מגלה סבלנות רבה, ויחד עם זה הוא עצבני למדי. הוא מנומס ובכל זאת תוקפני. הוא עייף מן המילחמה. הוא רוצה שלום, וחושש ממנו עוד יותר. היהודים לא ידעו אלא פחד מאתמרים. פחד מן הרבים. הם היו סיעות בכל מדינה, חוץ מאשר בישראל. לראשונה הפכו כאן לרוב. אולם הם מיעוט בקרב הערבים. הערבים בישראל הם מיעוט, וישראל בין הערבים הם מיעוט. עתה, בדרך השלום, הם השלימו עם הערבים, עם הרוב הערבי! אם כך, אין צורך שאלך און ארוחת הערב התגייגית של הנשיא נבון כדי שלא אהפוך חלק בטרנדיה או הקומדיה ב"מיקרה" שאין לו כל הצדקה. ייתכן שההצדקה היחיד נמצאת בעומקה של ה"מדיניות הפנים מפלגתית בישראל.

החלטתי ללכת אל המסיבה שערך הצי הישראלי לקצינים ולחיללים המצריים, באולם הנמצא במרחק 800 מטרים מן

המקום ישבו התקיימה ארוחת-הערב של נבון. מול מלון דן כרמל פגשתי עיתונאי ישראלי שסיפר לי: "אסון דתי — ארוחת הערב עומדת להתבטל!"

איש מי המזומנים לא ידע כי הרב של חיפה פירסם גילויי-דעת הקורא לבטל את ארוחת-הערב, וכי מנחה בגין, ראש-הממשלה, ובורג, שרי-הפנים, הפצירו ברב של חיפה לא להכניס את ישראל לתוך אסון גדול — למול עיני העולם כולו. מה קרה?

משהו בתוך המיטבה של מלון דן כרמל. ידוע כי הנשיא סאדאת אוכל מזון מיוחד. דיאטה שרשמו לו הרופאים. את פריטי המזון הוא נוטל עימו אל כל מסעותיו. בגלל מחלת-הלב, הוא אוכל ירקות מבושלים, בשר מבושל, סוג מסויים של שמן, ורק מעט מאד דברי מתיקה. הדברים

על כך, מפני שמה שמעניין את כולם הוא השלום, ההבנה ההדדית, הכבוד הדדי והכונה הטובה. בלעדיותם לא יהיה שלום שיחזיק מעמד לאורך ימים.

סימן הנועורים

של חוסיין

ב יום רצועת-עזה לבין אדמת-ישראל מונחים כבלים על הכביש. חלק מהם מוביל אל עזה. השוני בולט לעין. האני שים, הלבוש, השמות, הרחובות, הבתים, החנויות, למרות שעה היא עיר גדולה. יש בה ציפיות כאילו תושבי המקום ממתינים לאלפי מכוניות שיובילו אותם. לאן? שום דבר איננו מוגדר. תושבי עזה התרגלו לגלות זהירות מיוחדת. כל אימת שאדם זר מתקרב, לא



תמונות מישראל: עמוד של רשמים מצולמים בכתבה

חשוב מיהו אותו זר. אפשר להבין אותם. כוחות הכיבוש הישראלי, לימדו אותם לבלוע את לשונם או למיצער, להדביק אותה אל חיכם. תוויה-פנים. הידיים, והי ביטוי המעורפל השתלטו על ריגשותיהם. אני מוחל להם אלף פעמים.

בימים האחרונים קיימה ארצות-הברית מגע עם נציגי אירגון השיחרור הפלסטיני, וכך עשו אוסטריה, צרפת וגרמניה המערבית. אפילו משה דיין, שרה-החוף של ישראל, כל הדרכים קשות ומסוכנות. אין מנוס מלעשות משהו. אלה שאינם פועלים, חשוב להם שלא ייעשה דבר. זוהי הסיבה לכך שמדינות הסירוב הקרוי עות והמשותקות, אינן רואות בעין יפה מה שמצריים עושה באורח זמני או ב"הדרגה. למען עתידן של עזה והגדה המערבית, הדבר מציק למדינות הסירוב גם מפני שהן אינן מסוגלות לעשות משהו. וגם מפני שהפלסטינים מקבלים בברכה את הדיאלוג אם ארצות-הברית ואירופה, שמא אלה ימצאו פיתרון נוסף על הפיתרון המצרי, אחרי שמדינות הסירוב לא הצליחו להגיע לכלל פיתרון.

בנוכחותם של ישראלים אחדים לא היה זה הגיוני להשמיע מה שרצינית לומר וכך נהגו גם תושבי עזה שאותם פגשתי. עלה בחלקי להסב לשולחן אחד עם משה דיין ורעייתו, חסן דוהאמי וחנה זמר, העורכת הראשית וחברת מערכת עיתון האופוזיציה דבר. שאל אותי משה דיין: "מה אמרו לך בעזה? באופן טבעי הם לא רוצים קשר כלשהו עם ישראל. אל מה אמר לך איש-אחר? ומה אמר לך חידר ועבד-אל-שאפי שאותו פגשתי? מה אמר לך נתשה שעיינו ניהלתי שיחה ארוכה?"

אמרתי לו: "אדוני השר..." ענה לי: "לא... קרא לי משה..." אמרתי לו: "משה... שכחת כי אני הוא זה שצריך להציג לך את השאלות. כיצד נפגשת עם אנשי ארגון-השיחרור ובמקביל תקפתם את אנדרו יאנג. השגריר האמריקאי המתפטר, מפני שיצר קשר עם אנשי ארגון-השיחרור באום?"

רחה, אשתו של דיין, קטעה את דברי ואמרה: "אבל אנדרו יאנג לא עזב את עבודתו בגלל המגע שקיים עם נציג ארגון-השיחרור, אלא מפני ששיקר ל"ממשלתו".

משה דיין לא האזין לדברים שאמרה רעייתו. שמיעתו כבדה ואולי לא רצה להעיר על הדברים. אמר דיין: "נפגשתי עם שני נציגים של ארגון-השיחרור, אני אמשך לעשות זאת מפני שאני רוצה לדעת. אני יודע שיש אנשים שיוצרים קשר אחר, זה איננו אסור אצלנו. מה שאסור הוא שתהיה להם פעילות כלשהי בעזה או בכל מקום אחר. אם יפעלו, נילחם בהם ונכניס אותם לבתי-הסוהר. אלה שאיתם נפגשתי אינם מקיימים פעילות אפקטיבית. יש להם מחשבות ורעיונות.

יש לי קשר רצוף איתם. תקופה ארוכה, זה טבעי למדי. עלינו ללמוד. אולם ארגון-טרור פושע, שופך דם, אי-אפשר ליצור עימו דיאלוג או להתעלם ממנו."

הבחנתי כי משה דיין חולה באמת. המחלה אף פגעה בקולו. שנעשה גס. הוא מזכיר לי את קולו של טאה חוסיין תקופה צרה לפני מותו. רגש עז כלפיו ניכר בפניה של אשתו. הוא מתלהב בעת ויכוח, שוקע בו ומניח למזון המבוש על השולחן. רעייתו מאשרת לפנינו כי זו דרכו במחשבה המדינית.

אמר דיין: "שמי לא ירד מן הכותרות משנת 1947 כאשר הייתי המושל הצבאי של ירושלים. אין עיתון ששמי לא הופיע בו. בעמוד הראשון או בעמודים הפנימיים. מעולם לא קרה ששמי נעלם בעוד רבים הסתלקו מן העולם: קנדי, פארוק, גמאל עבד אל-נאצר, המלך עבדאללה, עבד אלקרים קאסם, בן-גוריון, שרת, גולדה מאיר והמלך פייצל."

אמרה חנה זמר: "משום שאיש איננו יכול להתעלם ממך. יאהבו אותך או ישנאו אותך, איש לא יוכל שלא להזכיר אותך לטוב או לרע."

דיין חזר ואמר: "בקרוב אתפטר. אשב ואכתוב את זכרונותי על יומת השלום. יש לי גילויים רבים, כל הסודות, רבים מהם לא ראו אור עד היום". חוסיין: "המלך חוסיין נחלש. אחד הסימנים לי חולשתו נעוץ בעובדה שהוא התחתן ארבע פעמים..."

אבל זהו סימן לנועורים. אמרה רעייתו של דיין.

אמר דיין: "אין לו זמן לשילטון ול"פוליטיקה. הוא השליט הערבי שהאריך ימים ביותר על כסאו. הוא יושב על כסאו מאז..."

אמרתי למשה דיין: "האוטוביוגרפיה שלך הופיעה במצריים בשפה הערבית בשני כרכים. אין לך זכות לתבוע מאיתנו אפילו אגורה אחת."

הוא ענה: "לי אין זכות, אבל בית-ההוצאה יכול. אני מבקש שתשלח לי שני עותקים של הספר ושתיעביר לי אותם באמצעות דב שיאון, בעלה של בתי יעל."

אמרתי לו: "בפרקים שכתבת על מיל-המת יום-הכיפורים יש מידע לא מדויק וגם מידע לא נכון."

"אני מוכן להתווכח על כל פרט", הוא ענה. "לא כתבתי מילה אחת שאיננה נכונה. ייתכן כי המקורות שאתה מסתמך עליהם הם שורש חילוקי-הדעות. אני הקפדתי לדייק בכל פרט. אם תרצה להוסיף פרטים מסויימים, כתוב לי ואני אוסיף את הדברים הללו במהדורה החדשה של הזכרונות..."

אמרתי למשה דיין: "בעיקבות הביקור של בתך יעל וילדיה במצריים נפוץ אצלנו סיפור: אדם אחד הלך אל קיברה של גולדה מאיר, דפק עליו ואמר: 'גולדה, האם תאמיני, שני הילדים הישראליים הראשונים שנכנסו למצרים, הם הגנדים של משה דיין'. אמרה גולדה: 'אינני מאמינה. אמר לה: 'אם כן, עיצמי את עיניך פעם נוספת'."

(המשך בעמוד 66)

* כוונת מוצור היא לרמוז שגם ערב יום-הכיפורים 1973 עצמה גולדה את עיניה, ולא האמינה שהמצרים עומדים לחצות את התעלה